

**Державний заклад «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»**

**Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра теорії та методики практичної психології**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ
для здобувачів другого (магістерського)
рівня вищої освіти з дисципліни
«МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ»
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 053 ПСИХОЛОГІЯ**

2023

УДК 159.9

Рекомендовано до друку за рішенням вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 1 від 31 серпня 2023 р.)

Укладач:

Чебикін О.Я., доктор психологічних наук, професор, академік, професор кафедри теорії та методики практичної Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Рецензенти:

Чумаєва Ю.В. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Одеського національного морського університету

Ситнік С.В. - кандидат психологічних наук, доцент кафедри теорії та методики практичної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти з дисципліни «Методика та організація наукових досліджень» спеціальності 053 «Психологія» / Чебикін О. Я. Одеса: Університет Ушинського, 2023. 17 с.

Методичні рекомендації складено відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 09.07.2018 року № 1/9-434 «Щодо рекомендацій з навчально-методичного забезпечення» і містять вступ, матеріали щодо забезпечення засвоєння матеріалів практичних занять з дисципліни «Методика та організація наукових досліджень», список літератури.

Призначені для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти першого року навчання, які навчаються за спеціальністю 053 «Психологія»

ЗМІСТ

1.	ПЕРЕДМОВА	4
2.	ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ.....	5
3.	ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	6
4.	ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ	6
5.	САМОСТІЙНА РОБОТА	8
6.	ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ (ІНДЗ).....	8
7.	КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА РІЗНИМИ ВИДАМИ РОБОТИ	10
8.	МАТЕРІАЛИ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ.....	11
9.	МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	16
10.	РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	16

1. ПЕРЕДМОВА

Мета навчальної дисципліни: надати студентам знання *про* методику організації та проведення наукового дослідження в галузі психології, методи наукового пізнання; основи теоретичних та експериментальних досліджень; основні аспекти методології наукового пошуку, уміння збирати і опрацьовувати інформацію, аргументувати гіпотезу дослідження, розробляти програми наукових досліджень, аналізувати одержані результати та оформлення їх у вигляді наукового звіту.

Передумови для вивчення дисципліни: вивчення курсу передбачає наявність ґрунтовних знань із суміжних дисциплін (загальна психологія, філософія, соціальна психологія, соціальна психологія організацій); одночасно з вивченням навчальної дисципліни «Методика та організація наукового дослідження» студенти мають отримувати знання з такої навчальної дисципліни як «Теоретико-методологічні проблеми психології».

Очікувані програмні результати навчання. У процесі підготовки студенти мають навчитися:

ПРН02. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів

ПРН03. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки

ПРН11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

ПРН13. Розробляти і проводити різні форми навчальних занять, використовуючи активні методи навчання, застосовувати оптимальні форми професійної та освітньої взаємодії.

Очікувані результати вивчення дисципліни

знати:

- 1) наукові методи дослідження;
- 2) методологічні принципи наукового дослідження в психології;
- 3) типологію об'єктів психологічного дослідження і підходи до визначення предмету, мети, завдань дослідження;
- 4) структуру та вимоги до наукового дослідження;
- 5) етапи підготовки, проведення, обробки і інтерпретації результатів наукового дослідження;
- 6) прояви порушення норм академічної доброчесності;

вміти:

- 1) обирати та формулювати проблему дослідження;
- 2) визначати методологічну основу дослідження;
- 3) використати комплекс методик для дослідження обраного предмету;
- 4) збирати емпіричні дані;
- 5) обробляти та інтерпретувати емпіричні дані;
- 6) оформляти наукові звіти (статі, тези);
- 7) представляти результат дослідження на наукових конференціях та семінарах;
- 8) застосовувати наукові підходи у своїй професійній діяльності.
- 9) автономно та самостійно формувати програм саморозвитку;
- 10) формулювати обґрунтовані психологічні рекомендації прикладного характеру на основі отриманих результатів теоретичних і емпіричних досліджень.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти у контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати:

інтегральна компетентність:

Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог

загальні компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

- ЗК2. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

та спеціальні (фахові) компетентності:

- СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
СК2. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.
СК3. Здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.
СК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
СК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
СК 11. Здатність ефективно організовувати медіапростір в науково-практичній, дослідницькій і просвітницькій діяльності психолога.

Міждисциплінарні зв'язки: у вивченні навчального матеріалу з дисципліни «Методика та організація наукового дослідження» наявний зв'язок з дисциплінами «Основи наукової комунікації іноземною мовою», «Психологічна допомога особистості в кризових станах», «Екстремальна психологія».

ОПАНОВУЮЧИ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗДОБУВАЧ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:

- сумлінно, вчасно й самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;
- ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;
- сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси.

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1. Поняття про науку і наукову діяльність.

Тема 1. Вступ до навчального курсу. Мета й завдання дисципліни. Поняття наука. Класифікація наук. Психологія у колі наук. Організація науково-дослідної діяльності в Україні. Наукометричні бази, система оцінки роботи вченого.

Тема 2. Наука як особливий вид пізнавальної діяльності. Предмет і сутність науки. Наука як наукове знання і наукова діяльність. Теорія, закони, гіпотеза і поняття наукового знання. Постановка проблеми, побудова гіпотези, впровадження методів дослідження, узагальнення результатів у процесі наукової діяльності. Наука й пізнання. Чинники розробки наукової теорії. Теоретичні й методологічні принципи науки. Емпіричне й теоретичне знання.

Тема 3. Методи наукового дослідження. Поняття метод, методика, методологія. Суть філософських, загальнонаукових, міждисциплінарних та спеціальних методів. Загальна характеристика методів психологічного дослідження. Організаційні методи (порівняльний, лонгітюдний, комплексний); емпіричні (обсерваційні, психодіагностичні, праксиметричні, моделювання); методи обробки результатів (статистичні та якісні); інтерпретаційні методи (генетичний і структурний). Системний метод у психології.

Змістовий модуль 2. Організація та методологія наукових досліджень.

Тема 4. Поняття наукового дослідження. Рівні (емпіричний, теоретичний, описово-загальнюючий) наукового дослідження. Напрямок та послідовність наукових досліджень. Стан дослідження наукової теми. Академічна доброчесність; плагіат, фабрикація, підробка. Експериментальні дослідження. Класифікація експериментів. Особливості експериментального дослідження в психології. Сутність експерименту, загальні вимоги до його проведення. Психолого-педагогічний експеримент

Тема 5. Порядок здійснення наукового дослідження. Послідовність та етапи виконання наукових досліджень. Програма дослідження, поняття, функції та структура програми дослідження. Визначення актуальності, предмета і об'єкта, дослідження. Мета і завдання дослідження. Проблема і гіпотеза наукового дослідження. Визначення методів та методик дослідження. Джерела наукової роботи. Наукові фонди, каталоги, інформаційні ресурси.

Тема 6. Науково-дослідна робота студентів. Магістерська робота як кваліфікаційне дослідження. Вимоги до магістерської роботи. Структура магістерської роботи. Етапи процесу наукового дослідження та оформлення дипломної роботи. Апробація результатів наукового дослідження. Наукова стаття як форма апробації наукового дослідження. Виступ, доповідь у процесі захисту магістерської роботи.

3. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема заняття	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Наука як особливий вид пізнавальної діяльності	2	2
2	Поняття наукового дослідження	2	
3	Принципи, підходи, методи наукового дослідження	2	
4	Експериментальні дослідження	2	2
5	Спостереження, опитування, моделювання	2	
6	Комп'ютерні технології та інструментарій в наукових дослідженнях	2	
7	Методологія як план-карта пошукування	2	2
8	Системність і послідовність в організації досліджень	2	
9	Програма науково-психологічного пошукування	2	
10	Послідовність та етапи виконання наукових досліджень	2	2
11	Наукова стаття як форма апробації наукового дослідження	2	
12	Кваліфікаційна робота як результат наукового пошукування	2	
	Разом	24	8

4. ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ

Дискусія. Концепції наукового пізнання	Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.	Опрацювання теми: «Соціально-психологічні передумови концептуальних засновків пізнання»	До наступного практичного заняття
Круглий стіл. Науково-психологічне пошукування, загальне і особливе	1. Робота з інтернет-джерелами. 2. Загальні теорії психологічного пізнання 3. Колективне	Аналітична записка: «Сучасні психологічні дослідження, їх специфіка та особливості»	До наступного практичного заняття

	обговорення з позицій психологічної рефлексії.		
<i>Практичне заняття.</i> Сучасні технології наукових досліджень	1. Робота з мережевими ресурсами. 2. Розробка та впровадження інноваційного інструментарію досліджень. 3. Робота у групах.	<i>Аналітична записка</i> «Новітні технології психологічних пошукувань»	На практичному занятті
<i>Круглий стіл.</i> Експеримент як форма психологічних розвідок	1. Бази практичного застосування експериментального пошукування. 2. Контингент і методи дослідження. 3. Психологічні рефлексії щодо отриманих експериментальних даних.	<i>Завдання:</i> 1. Опишіть вимоги до «полігонів» застосування експерименту. 2. Конкретизуйте прийоми і техніки отримання емпіричних даних. 3. Охарактеризуйте особливості валідизації даних.	На практичному занятті
<i>Дискусія.</i> Спостереження як вид психологічних пошукувань	1. Призначення і цілі моніторингу. 2. Включене та стороннє спостереження. 3. Моніторинг в умовах видозміни кон'юнктури дослідження.	<i>Аналітична записка</i> «Сучасні напрямки і підходи у науково-психологічному спостереженні»	До наступного практичного заняття
<i>Дискусія.</i> Класика та інноватика у психологічних розвідках	Участь у колективному обговоренні з динамічним зворотнім зв'язком.	<i>Опрацювання теми:</i> «Діагностичний потенціал сучасної психології»	До наступного практичного заняття
<i>Практичне заняття.</i> Програма психологічного дослідження	Відпрацювання практичних навичок у груповій роботі при розробці план-карти дослідження	<i>Технологічна карта</i> розробки програми науково-психологічного пошукування	На практичному занятті
<i>Практичне заняття.</i> Системність і послідовність організації дослідження	Формування уміння розробляти робочі програми наскрізного, пілотажного вивчення конкретної психологічної проблеми.	<i>Технологічна карта</i> розробки робочої програми навчальної дисципліни	На практичному занятті
<i>Тренінгове заняття.</i> Мозковий штурм	1. Специфіка роботи у групі 2. Вправа «Накид ідей». 3. Розбір субтестів опитувальника Равена «Визначення IQ».	<i>Завдання:</i> 1. Проаналізуйте можливості групової індукції. 2. Визначте основні критерії «мозкового штурму».	На практичному занятті
<i>Дискусія.</i> Класика та інноватика у	Участь у колективному обговоренні з	<i>Опрацювання теми:</i> «Діагностичний	До наступного практичного

психологічних розвідках	динамічним зворотнім зв'язком.	потенціал сучасної психології»	заняття
<i>Круглий стіл.</i> Наукова стаття як форма наукового пошукування	1. Відмінності тез, доповідей, статей. 2. Наукометричні видання. 3. Психологічні рефлексії щодо отриманих експериментальних даних.	<i>Аналітична записка</i> «Наукова проблематика психологічних публікацій сучасності»	До наступного практичного заняття
<i>Круглий стіл.</i> Випускова кваліфікаційна робота	1. Складові магістерської роботи. 2. Правильність оформлення пошукування. 3. Наповненість розділів наукових розвідок та висновків до них.	<i>Технологічна карта</i> розробки плану та структуратика магістерської роботи	На практичному занятті

5. САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які здобувачі отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці (аналітичні, творчі роботи, у т. ч. підготовка конспектів, тез, доповідей, есе тощо).

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		денна	заочна	
1	Наука як особливий вид пізнавальної діяльності	6	8	Усне опитування, письмова робота, залік
2	Поняття наукового дослідження	6	8	
3	Принципи, підходи, методи наукового дослідження	6	8	
4	Експериментальні дослідження	6	8	
5	Спостереження, опитування, моделювання	6	8	
6	Комп'ютерні технології та інструментарій в наукових дослідженнях			
7	Методологія як план-карта пошукування	6	8	
8	Системність і послідовність в організації досліджень	6	8	
9	Програма науково-психологічного пошукування	6	8	
10	Послідовність та етапи виконання наукових досліджень	6	8	
11	Наукова стаття як форма апробації наукового дослідження	7	9	
12	Кваліфікаційна робота як результат наукового пошукування	7	9	
	Разом	74	98	

6. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ (ІНДЗ)

Підготувати доповідь на електронному і паперовому носіях, виступити на практичному занятті (протягом семестру).

ПРИБЛИЗНА ТЕМАТИКА ДОПОВІДІ/ЕСЕ (за вибором)

№	Теми	Денна	Заочна
---	------	-------	--------

з/п			
1	Сучасний рівень розвитку науки		
2	Провідні наукометричні бази та їх роль для розвитку науки		
3	Плагіат як вияв академічної недоброчесності		
4	Сучасні проблеми психології як науки		
5	Основні методи емпіричного дослідження		
6	Основні методи теоретичного дослідження		
7	Суть і значення теоретичних і емпіричних методів пізнання		
8	Роль фахових видань для розвитку психології		
9	Репозитарій як джерело інформації для дослідника		
10	Методи роботи з науковими джерелами		
11	Особливості написання тез, доповідей, статей		
12	Науково-психологічні здобутки сучасності		
	Усього:	10	10

СТРУКТУРА НАПИСАННЯ ДОПОВІДІ

Якість будь-якої доповіді залежить від трьох взаємозалежних складників:

- вихідний матеріал, що буде використаний (конспекти прочитаної літератури, лекцій, запису результатів дискусій, власні міркування й накопичений досвід з даної проблеми);
- якість обробки наявного вихідного матеріалу (його організація, тезовість та докази);
- аргументація (наскільки точно вона співвідноситься з оприятними в доповіді проблемами).

Процес написання доповіді можна розподілити на кілька етапів: обмірковування – планування – написання – перевірка – виправлення.

Планування – визначення мети, основних ідей, джерел інформації, термінів закінчення й подання роботи. **Мета** повинна визначати наскрізну ідею пошукування. **Ідеї**, як і мета, можуть бути конкретними й загальними, більше абстрактними. Думки, почуття, погляди й подання можуть бути виражені у формі аналогій, асоціації, припущень, міркувань, суджень, аргументів, доводів тощо.

Джерела. Тема доповіді підкаже, де шукати потрібний матеріал. Звичайно користуються бібліотекою, Інтернет-ресурсами, словниками, довідниками. Перегляд означає редагування тексту з орієнтацією на якість і ефективність. Якість тексту складається із чотирьох основних компонентів: науковості, виразності, інформаційно-цифрових технологій, креативності. Необхідно чітко і ясно формулювати ідеї, які хочете виразити, інакше не вдасться донести ці ідеї й відомості до слухачів.

ЗДОБУВАЧ ПРИ ВИКОНАННІ ІНДЗ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ, НЕ ДОПУСКАТИ АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ.

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

Види академічного плагіату:

- копіювання, перефразування;
- компіляція;
- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт (тез, аналітичних звітів, письмових робіт, есеїв тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА РІЗНИМИ ВИДАМИ РОБОТИ

Вид роботи	Бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Студент не володіє навчальним матеріалом.
	1 бал	Під час відповіді студент допускає суттєві помилки; розкриття рефлексивної позиції стосовно інформаційного простору потребує значної доробки; може застосовувати психологічні закони у практичних конкретних ситуаціях.
	2 бали	Студент здатний диференціювати, інтегрувати знання, з упевненістю користується психологічним тезаурусом, вміло оперує категорійно-понятійним апаратом.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1 бал	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за допомогою викладача може виконувати частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги викладача.
	2 бали	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується навчально-методичними матеріалами.
	3 бали	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.
Письмова робота	0-1 бал	Здобувач не менше ніж на 50% контрольних завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	0-3 бали	Здобувач на 51% - 70% контрольних завдань надав правильну відповідь – середній рівень знань
	0-4 бали	Здобувач на 71% - 90% контрольних завдань надав правильну відповідь – достатній рівень знань
	0-5 балів	Здобувач на 91% - 100% контрольних завдань надав правильну відповідь – високий рівень знань
Індивідуальне навчально-дослідне завдання:	0-3 бали	Виразність – доступність тексту для розуміння. Логічно й послідовно розкрита тема доповіді.
	0-3 бали	Науковість – актуальність теми, ґрунтовний аналіз та практична значущість. Структурованість викладу, висновки

доповідь/есе 10 балів		відповідають завданням роботи, свідчать про реалізацію мети доповіді.
	0-2 бали	Інформаційно-цифрові технології – використання наочності, інформаційних технологій.
	0-2 бали	Креативність – творчий підхід щодо захисту доповіді.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ (ЗАЛІК)

Для навчальної дисципліни «Методика та організація наукових досліджень» навчальним планом передбачено підсумковий контроль у формі заліку. Кількість балів, необхідних для заліку (не менше 60 балів), здобувач вищої освіти отримує під час роботи на практичних заняттях, виконання всіх видів самостійної роботи та індивідуально-дослідного завдання.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ ЗДОБУВАЧІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ (ЗАЛІК)

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота, ІНДЗ)				ІНДЗ	Сума
	Теми	Бали	Разом		
1	Сучасний рівень розвитку науки.	0-7,5	0-90	0-10	0-100
2	Провідні наукометричні бази та їх роль для розвитку науки	0-7,5			
3	Плагіат як вияв академічної недоброчесності	0-7,5			
4	Сучасні проблеми психології як науки	0-7,5			
5	Основні методи емпіричного дослідження	0-7,5			
6	Основні методи теоретичного дослідження	0-7,5			
7	Суть і значення теоретичних і емпіричних методів пізнання	0-7,5			
8	Роль фахових видань для розвитку психології	0-7,5			
9	Репозитарій як джерело інформації для дослідника	0-7,5			
10	Методи роботи з науковими джерелами	0-7,5			
11	Особливості написання тез, доповідей, статей	0-7,5			
12	Науково-психологічні здобутки сучасності	0-7,5			

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗА ВСІМА ЗА ВСІМА ВИДАМИ КОНТРОЛЮ

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для заліку	
90 – 100	A	зараховано	
82-89	B		
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E		
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання	
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	

8. МАТЕРІАЛИ ДЛЯ САМОПІДГОТОВКИ

Змістовий модуль 1. Поняття про науку і наукову діяльність.

Тема 1. Вступ до навчального курсу.

Мета наукового дослідження – всебічне та достовірне вивчення об'єкта, процесу або явища, їх структури, зв'язків та співвідношення на основі наукових принципів і методів пізнання, а також отримання і впровадження корисних результатів.

Об'єкт дослідження – це матеріальна або ідеальна система.

Предмет дослідження – це структура системи, закономірності взаємодії елементів у середині системи і поза нею, закономірність її розвитку, різні властивості та якості цієї системи.

Науковий напрям – це наука або комплекс наук, у межах яких виконується певна наукова робота. Розрізняють технічні, біологічні, історичні та інші напрями з можливою їх деталізацією.

Структурні одиниці наукового напрямку: 1) наукові комплексні проблеми (сукупність проблем, які мають одну мету); 2) наукові проблеми (сукупність складних теоретичних і практичних завдань, розв'язання яких назріло в певній галузі науки); 3) наукові теми (складові частини проблеми або визначене коло наукових питань); 4) наукові питання (складові частини теми або окремі завдання конкретної теми).

Ознаки наукової роботи: 1. За напрямом розвитку виробництва: а) створення нових технологічних процесів, машин, апаратів тощо; б) підвищення ефективності виробництва; в) поліпшення виробничих відносин та організації виробництва. 2. За ступенем важливості: а) найважливіші, що координуються на державному рівні; б) роботи, що виконуються Академією наук; в) роботи, що виконуються галузевими науковими установами. За науковим рівнем: а) фундаментальні; б) прикладні; в) дослідно-конструкторські розробки. За джерелом фінансування: а) держбюджетні; б) договірні; в) грантові.

Наукова проблема – питання, що потребує наукового вирішення; сукупність нових діалектично складних теоретичних або практичних питань, які суперечать існуючим знанням або прикладним методикам у конкретній науці та потребують вирішення за допомогою наукових досліджень.

Тема дослідження – методологічна характеристика дослідження; відображає проблему в її характерних рисах, окреслює межі дослідження, конкретизуючи основний задум та створюючи передумови успіху роботи в цілому.

Актуальність – дослідницька робота повинна бути актуальною, тобто скерованою на розв'язання конкретних і корисних завдань, які є важливими у даному напрямі науки. Визначення актуальності теми базується на вивченні спеціальної періодичної літератури та виробництва, участі у виставках, конференціях тощо.

Рівень інтересу до проблеми. Одним із критеріїв перспективності обраного напрямку дослідження є застосування найпростіших наукометричних досліджень. Термін «наукометрія» означає науку, яка займається кількісним описом власне науки. Оскільки наука – це, перш за все, отримання нової інформації, наукометричні дослідження присвячені вивченню проблем накопичення і передачі інформації. Дослідження можуть виконуватись на основі аналізу науково-технічної літератури, яка стосується певної проблеми.

Попередні теоретична та методологічна рефлексії. Першочергово необхідно вивчити теоретичні засади певної проблеми і провести попередні теоретичні розрахунки (якщо це можливо). Це дозволяє виявити ті елементи проблеми, які ще недостатньо розроблені, й намітити план подальших досліджень.

Матеріальна база, необхідна для виконання роботи. Для проведення більшості робіт потрібен спеціальний інструментарій, сучасні електронні прилади та обладнання, на придбання яких потрібні великі кошти.

Терміни виконання. Повинні бути встановлені реальні терміни виконання роботи. Затягування дослідження інколи призводить до того, що результати отримують швидше інші дослідники або ж вони стають неактуальними.

Зацікавлені особи. Необхідно визначити коло організацій і осіб, які зацікавлені в результатах роботи і можуть допомогти у її виконанні. Може бути корисним обговорення змісту майбутнього дослідження із зацікавленими особами. Це дає змогу конкретизувати завдання або додати ще інші, запобігти дублюванню робіт, а також домовитись про проведення спільних досліджень.

Тема 2. Наука як особливий вид пізнавальної діяльності.

Наука – це особливий вид пізнавальної творчої діяльності, спрямований на вироблення об'єктивних, системно організованих знань про природу та суспільство. Метою науки є виявлення законів завдяки яким у процесі людської діяльності можливо перетворювати різноманітні об'єкти. Такими об'єктами можуть бути природні підсистеми соціальні групи, людська свідомість та ін. Знання отримані за допомогою науки необхідні людині для орієнтації в навколишньому світі, передбачені подій з метою подальшого практичного освоєння.

Знання – перетворений практикою результат пізнання дійсності. Більшість науковців дотримуються думки про швидку трансформацію нинішньої цивілізації у нову, так звану постіндустріальну або інформаційну цивілізацію. Наблизитися до такого суспільства можна лише за умов, коли визначальною рисою способу життя людини у всіх сферах існування стануть знання. Зараз ми знаходимося на шляху до такого суспільства і підтвердженням цього є той факт, що «у даний час інвестиції в знання ростуть швидше ніж інвестиції в основні фонди»¹. Знання – це результат інтелектуальної діяльності людини, групи фахівців (кафедри) чи штучного інтелекту, адекватне відбиття дійсності у свідомості людини. Причому сутність знань у зовнішнє середовище передається за допомогою інформації у вигляді тексту, діаграм, графіків, формул. Як правило, ця інформація структурується у вигляді зв'язків, залежностей та взаємовідносин між складовими. Саме структурована інформація і є сутністю знань. Отже, знання – це завжди інформація, але не всяка інформація – це знання.

Інформація (від лат. information – роз'яснення, поінформування) – повідомлення про щось. У побуті під цим словом розуміють повідомлення про щонебудь, які люди передають один одному. Причому інформацію можливо передавати не лише за допомогою мови, а й за допомогою невербальних засобів (міміки, поглядів, рухів тощо).

Вчений – це фізична особа, яка має вищу освіту та проводить фундаментальні або прикладні дослідження і отримує наукові або науково-технічні результати. Вчені, що професійно займаються науково-дослідною роботою, відповідно до трудового договору, є науковими працівниками (опрацьовують науковий напрямок). Під науковим напрямом розуміють сферу наукових досліджень, присвячених вирішенню будь-яких фундаментальних теоретичних або експериментальних завдань у певній галузі науки.

Тема 3. Методи наукового дослідження.

Характеристика загальних методів наукового дослідження Усі методи наукових пізнань поділяються на загальні та спеціальні. Загальні методи використовуються протягом всього дослідження, незалежно від галузі знань і особливостей дослідження.

Загальні методи: 1) емпіричні методи дослідження; 2) методи, які використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях дослідження; 3) теоретичні методи дослідження. Емпіричні методи, як правило, застосовуються на етапі збору необхідних даних. Як усі методи збору вони досить прості у виконанні і можуть застосовуватись у будь-яких напрямках.

Спостереження дає змогу дослідникові не вдаватися до суцільного дослідження (обстеження), отримати узагальнюючі дані, які дозволяють правомірно відобразити характеристики всієї сукупності предметів або явищ. Сукупність поділяється на: - генеральну; - вибірку. При спостереженні науковці використовують відносні та середні показники. Відносні показники можуть бути часткою або питомою вагою цілого, середні величини необхідні для визначення середнього значення варіативної ознаки всієї сукупності (як генеральної, так і вибіркової). Крім того, цей метод передбачає визначення похибки реєстрації та похибки самої вибірки. Метод вимірювання є процедурою визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру, тобто еталону.

Експеримент – це метод наукового дослідження, який припускає втручання у природні умови існування предметів і явищ, відтворює визначені сторони предметів і явищ у спеціально створених умовах з метою вивчення їх без супутніх обставин.

Сутність методу абстрагування полягає в уявному відволіканні від несуттєвих властивостей і зв'язків та предметів і в одночасному виділенні та фіксуванні однієї чи кількох сторін, що становлять об'єкт дослідження.

Аналіз є методом наукового дослідження шляхом розкладання предмета на складові. Синтез – це поєднання отриманих під час аналізу частин у ціле. Аналіз і синтез класифікуються на: - прямий (емпіричний) застосовується на стадії пілотажного знайомства з об'єктом, дає змогу пізнати явище, але недостатній для проникнення в сутність явища; - поворотний (елементарно-теоретичний) дає змогу на основі теоретичних суджень (припущення, причинно-наслідкових зв'язків, закономірностей) досягти сутності досліджуваного явища; - структурно-генетичний дозволяє за допомогою виділення у складових явищах окремих елементів або ланок визначити всі інші сторони сутності об'єкта.

Дедукція дозволяє зробити висновок про певний елемент множини на підставі знання загальних властивостей усієї множини. Індукція йде від часткового до загального, тобто на підставі знання про частину предметів 1 класу, робиться висновок про клас взагалі. При індукції думка рухається від менш загальних положень до більш загальних, таким чином дослідник може узагальнюючи наявний емпіричний матеріал зробити припущення про причину дослідних явищ, а дедукція теоретично доводить отримані індуктивні шляхом висновок, знімає їх гіпотетичний характер і перетворює у достовірне знання.

В наукових дослідженнях застосовується низка методів, в тому числі математико-статистичних: - групування; - графічні; - кореляційні (парна та багатофакторна кореляція); - компонентного аналізу; - динамічних змін; - експертні оцінки, мережеві методи, метод індексний, факторний аналіз та ін.; - рангування (кластерний аналіз, метод асів та профілів).

Змістовий модуль 2. Організація та методологія наукових досліджень.

Тема 4. Поняття наукового дослідження.

Процес пізнання починається з узагальнення окремих, часом непов'язаних між собою фактів, які поступово накопичуються і з позиції існуючої теорії піддаються систематизації та узагальненню. У процесі переходу від окремого до загального виявляються принципово нові відношення й інтеграційні якості, створюються нові наукові поняття і нові теорії.

Наукове пізнання – дослідження, що має особливі цілі, завдання і методи отримання і перевірки нових знань з метою оволодіння силами природи. Розкриваючи закономірності існування і розвитку явищ реального світу, наукове пізнання тим самим створює надійну основу розуміння їх сутності й практичного використання. Класичний метод пізнання базується на тому, що критерієм істинності знання є суспільна практика.

Місія науки – бути джерелом підтверджених знань, які можна використати у різних сферах практичної діяльності людей. Практика є основою і рушійною силою наукового пізнання. У пізнавальному процесі взаємодіють суб'єкт зі своїм прагненням нових знань і об'єкт як першоджерело знань. Суб'єкт вибирає об'єкт, спрямовує на об'єкт свої пізнавальні здібності і відтворює його у своїй свідомості у формі загального уявлення, чуттєвого чи раціонального образу. Об'єкт, у свою чергу, вимагає адекватних своїй природі засобів відтворення і визначає зміст уявлень та образів. Від того, наскільки повно образ відтворює об'єкт, знання може бути абсолютним (повний збіг) чи відносним (неповний збіг).

Суб'єкт намагається отримати абсолютне, істинне знання. Проте через якісні зміни і самого об'єкта, і свідомості суб'єкта уявлення про об'єкт, його образи постійно уточнюються, змінюються, замінюються новими. Наукова істина пізнається з певною мірою наближення, вона відносна і тимчасова. Розвиток науки – це складний творчий процес пошуку істини, кожний наступний крок якого спирається на попередній.

Головними ознаками наукового пізнання світу є: - предметність і об'єктивність наукового знання; - вивчення об'єктів, порівняно незалежних від повсякденного досвіду та сьогоденних можливостей використання результатів.

Види пізнання: - первинне (почуттєве) – забезпечує безпосередній зв'язок людини з оточуючою дійсністю за допомогою органів чуття; - раціональне — доповнює почуттєве і сприяє усвідомленню сутності явищ (процесів), розкриває закономірності розвитку, «повертає» нове знання до емпіричного рівня з метою подальшого пізнання, а також використання. Рух від емпіричного факту до логічно стрункої системи наукового знання дозволяє не лише пояснити уже відомі явища, але й передбачити нові. Саме науковий факт – подія чи явище – є первинним елементом процесу пізнання і реальною основою усіх наукових результатів і висновків. Проте науку створюють не самі факти, а методи їх обробки. Збір, систематизація, аналіз, узагальнення і логічне осмислення фактів називається науковим дослідженням.

Під науковим дослідженням зазвичай розуміють діяльність, яка спрямована на усестороннє вивчення об'єкта, процесу чи явища, їх структури і зв'язків, а також отримання та впровадження в практику корисних для людини результатів. Будь-яке наукове дослідження повинне мати свій предмет і об'єкт, які і задають область дослідження. Наукове дослідження – це особлива форма процесу пізнання, систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовуються засоби і методи науки і яке завершується формуванням знання про досліджуваний об'єкт. Об'єктом наукового дослідження виступає матеріальна або ідеальна система, а в якості предмета може бути структура цієї системи, закономірності взаємодії і розвитку її елементів

Тема 5. Порядок здійснення наукового дослідження.

Етапи виконання науково-дослідних робіт можна розподілити на шість основних етапів при виконанні прикладної науково-дослідної роботи, а саме: – формулювання теми (ознайомлення з проблемою, складання технікоекономічного обґрунтування, попереднє визначення очікуваного економічного ефекту від впровадження); – формулювання мети і завдань дослідження (літературний огляд, зіставлення і критика проблемної інформації, узагальнення і висвітлення стану питання за темою); – теоретичні дослідження (вивчення фізичної суті явища, формулювання гіпотези, вивід математичних залежностей та їх теоретичний аналіз); – експериментальні дослідження (розробка мети і завдань експерименту, планування, засоби вимірювання, дослідна установка, проведення експериментів, опрацювання результатів); – аналіз і оформлення результатів наукових досліджень (загальний аналіз теоретичних і експериментальних досліджень, зіставлення їх результатів, аналіз розходжень, уточнення теорії, у разі потреби, проведення додаткових експериментальних досліджень); – упровадження і визначення економічного ефекту (розрахунок річного економічного ефекту, передача для впровадження у виробництво, авторський нагляд за впровадженням або розроблення технічного завдання на дослідно-конструкторську роботу).

Етапи дослідно-конструкторської розробки: – формулювання теми, мети і завдань дослідження; – вивчення літератури, проведення досліджень до технічного проектування експериментального зразка; – технічне проектування (розробка варіантів технічного проекту, розрахунки, розробка креслень, виготовлення вузлів, узгодження технічного проекту та техніко-економічного обґрунтування); – робоче проектування (розробка загального вигляду, вузлів, деталей, пояснювальної записки для виготовлення дослідного зразка); – виготовлення дослідного зразка (проектування технологічного процесу виготовлення, розробка технологічних карт і проекту організації робіт, виготовлення деталей, складання зразка, підключення, доводка, регулювання; стендові й виробничі випробування); – доопрацювання дослідного зразка; – державні випробування.

Тема 6. Науково-дослідна робота студентів.

Науково-дослідна робота студентів (НДРС) є важливим засобом підвищення якості підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які спроможні творчо застосувати в практичній

діяльності новітні досягнення науки і техніки. Вона органічно пов'язана з навчальним процесом, є його продовженням і організовується безпосередньо на кафедрах.

Основні форми НДРС в позанавчальний час містять: - роботу в студентських наукових гуртках; - участь в договірних та держбюджетних НДР наукових підрозділів університету; - участь в студентських наукових організаційно-масових і змагальних заходах різного рівня: наукових семінарах, форумах, конференціях, конкурсах наукових робіт; - організації спеціальних курсів, програм, проведення занять з групами студентів, які мають виражену мотивацію до наукової діяльності.

До основних результатів наукових досліджень належать здобувачів і молодих науковців: - наукові реферати; - наукові доповіді (повідомлення) на конференціях, нарадах, семінарах, симпозиумах; - курсові (дипломні, магістерські) роботи; - звіти про науково-дослідну (дослідно-конструкторську; дослідно-технологічну) роботу; - наукові переклади; - дисертації (кандидатські або докторські); автореферати дисертацій; депоновані рукописи; монографії; наукові статті; аналітичні огляди; авторські свідоцтва, патенти; алгоритми і програми; звіти про наукові конференції; препринти; - підручники, навчальні посібники; бібліографічні покажчики та ін.

Належно організована науково-дослідна робота студентів у навчальному процесі сприяє поглибленому засвоєнню навчальних дисциплін, виявленню індивідуальності, формуванню власної думки щодо конкретної дисципліни. Залучення здобувачів до науково-дослідної роботи здійснюється через академічну групу. На початку навчального року на стаціонарі, під час настановчої сесії на заочному відділенні, в групах, на курсах і факультетах проводять бесіди, в яких надають докладну інформацію щодо запланованої наукової тематики вищого навчального закладу, факультетів, кафедр. Студент, який займається науковою роботою, відповідає лише за себе: тільки від нього самого залежить вибір теми досліджень і терміни виконання роботи. Затрачаючи особистий час, студент розвиває такі важливі для майбутнього дослідника якості, як творче мислення, відповідальність і уміння обстоювати власний погляд.

Реалізована в комплексі науково-дослідна діяльність студентів забезпечує розв'язання таких завдань: формування наукового світогляду студентів, оволодіння методологією і методами наукового дослідження; надання допомоги їм у прискореному оволодінні спеціальністю; розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей у розв'язанні практичних завдань; прищеплення навичок самостійної науково-дослідної діяльності; розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у своїй практичній роботі; залучення найздібніших студентів до розв'язання наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики; постійне оновлення і вдосконалення своїх знань; розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця тощо.

9. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- робоча програма навчальної дисципліни «Методика та організація наукових досліджень».
- індивідуальні завдання;
- силабус;
- методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. *Актуальні проблеми психології*: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том XIV: Методологія і теорія психології. Випуск 1. Київ– Ніжин. Видавець «ПП Лисенко М.М.», 2018. 353 с.
2. Вайжинський С.Е., Коссе А.Г. *Методологія та організація наукових досліджень*: конспект лекцій. Харків: НУЦЗУ, 2020. 143 с.

3. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін.; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). Київ: ВПЦ "Київський університет", 2018. 607 с.
4. Рашкевич Н. В., Отрош Ю. А. *Методологія та організація наукових досліджень*. Харків: Національний університет цивільного захисту України, 2021. 124 с.

Допоміжна література

1. Дем'яненко О.О. Активні форми взаємодії викладача і студентів у навчально-виховному процесі вищої школи: організаційно-методичні аспекти. Біла Церква: БНАУ. 35 с. http://btsau.edu.ua/sites/default/files/Faculties/osvita/molodigna/metod_2018.pdf
2. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
3. Калюжна Є. М. Теоретико-методологічні проблеми психології: навчальний посібник. Київ: ІПК ДСЗУ, 2019. 136 с. http://ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/2-Posibnyk_Kaliuzhna-2019.pdf
4. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження. Київ: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2018. http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/metod_psih_dosl.pdf
5. Слюсаренко М. І. Осмислення дефініцій як шлях до вироблення наукового критичного мислення студентів. *Імідж сучасного педагога*: електрон. наук. фах. журн. (категорія «Б»). 2021. № 5 (200). С. 77–80.
6. Слюсаренко М. І. Поняття «методологія» в контексті навчальної дисципліни про організацію наукового дослідження / Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2021. Вип. 4. С.87–93.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Університету Ушинського: офіційний сайт. URL: <https://library.pdpu.edu.ua/>
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Одеська національна наукова бібліотека: офіційний сайт. URL: <http://odnb.odessa.ua/>
4. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського. <http://www.dnrb.gov.ua/>
5. Освіта в Україні, освіта за кордоном. URL: <http://www.osvita.org.ua/>
6. Сайт «Osvita.ua». URL: <http://osvita.ua/school/theory/780/>
7. Український центр оцінювання якості освіти. URL: <http://testportal.gov.ua/>
8. Державна служба якості освіти. URL: <http://testportal.gov.ua/>
9. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua>